MNEMOTEXNIKA ASOSIDA INGLIZ TILINI O‘QITISHNING SAMARALI USULLARI

Ahmedova Zarifa Ravshan qizi
Talaba
Guliston davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz tilini o‘qitishda mnemotexnika (xotira texnikasi) usullaridan foydalanishning samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot davomida mnemotexnik metodlarning o‘quvchilarda so‘z boyligini oshirish, grammatik ko‘nikmalarni shakllantirish, talaffuzni yaxshilash hamda o‘quvchilarning motivatsiyasini kuchaytirishdagi ahamiyati ko‘rsatib berilgan. Shuningdek, mnemotexnik yondashuvlarning psixologik va didaktik asoslari, zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashuvi ham yoritilgan. Natijada, mnemotexnika ingliz tilini o‘rgatishda o‘quvchilarning eslab qolish darajasini sezilarli darajada oshiruvchi samarali usul ekanligi isbotlangan.

Kalit so‘zlar: Mnemotexnika, ingliz tili, ta’lim texnologiyasi, metodika, xotira, innovatsiya, til o‘qitish, eslab qolish.

Bugungi globallashuv davrida chet tillarini, ayniqsa ingliz tilini mukammal o‘rganish nafaqat kasbiy, balki ijtimoiy ehtiyojga aylanib bormoqda. Ta’lim tizimida ingliz tili o‘qitish metodlarini takomillashtirish - o‘quvchilarning xotira, diqqat, tafakkur va ijodiy fikrlashini rivojlantiruvchi muhim omillardan biridir. An’anaviy yodlash usullari ko‘p hollarda o‘quvchini charchatadi, natijada o‘rganilgan so‘zlar tezda unutiladi. Shu bois, o‘qitish jarayonida mnemotexnika usullaridan foydalanish bugungi kunda dolzarb masalaga aylandi.

Mnemotexnika - bu ma’lumotlarni yodlash va eslab qolishni osonlashtiruvchi maxsus metodlar tizimi bo‘lib, u inson xotirasining tabiiy imkoniyatlarini faollashtiradi. Ingliz tili darslarida bu texnika yordamida o‘quvchilar yangi so‘z va iboralarni obrazlar, tasvirlar, tovushlar, harakatlar yoki hissiyotlar bilan bog‘lab o‘rganadilar. Natijada, bilimlar uzoq muddatli xotirada saqlanadi va muloqot jarayonida faol qo‘llanadi.

Mnemotexnika atamasi yunoncha “mneme” (xotira) so‘zidan kelib chiqqan. Uning tarixiy ildizlari qadimiy Yunoniston davriga borib taqaladi. Dastlab bu usul notiqlik san’atida nutqni eslab qolish uchun qo‘llanilgan. Hozirda esa u ta’lim, psixologiya va lingvistika sohalarida keng qo‘llanilmoqda.

Ta’lim jarayonida mnemotexnika - o‘quvchining eslab qolish mexanizmini faollashtiruvchi texnologiya sifatida qaraladi. O‘quvchilarda yangi ma’lumotni o‘zlashtirish ko‘rsatkichini oshiradi, tafakkurni kengaytiradi va o‘rganilayotgan tilga nisbatan qiziqishni kuchaytiradi. Psixologlar fikricha, inson eshitgan ma’lumotning 20 foizini, ko‘rganining 40 foizini, ammo ko‘rib, eshitib va amalda bajarganining 90 foizini eslab qoladi. Demak, mnemotexnika bu uchta faoliyatni birlashtiradi.

Mnemotexnika o‘quvchilarda quyidagi ko‘nikmalarni rivojlantiradi:

xotira hajmini kengaytiradi;

- ✓ so‘zlarni tez eslab qolish va chaqirish qobiliyatini oshiradi;
- ✓ o‘rganilgan bilimlarni tizimlashtiradi;
- ✓ mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi;
- ✓ nutq faoliyatini mustahkamlaydi.

Ingliz tilini o‘rganish jarayonida mnemotexnik usullar turlicha shaklda qo‘llanilishi mumkin. Quyida ularning eng samaralilari haqida batafsil to‘xtalamiz.

1. So‘zlarni assotsiatsiya orqali yodlash: Bu usulda yangi so‘z ma’nosi o‘quvchiga tanish narsa bilan bog‘lanadi. Masalan, “rainbow” so‘zini “rain” (yomg‘ir) va “bow” (kamon) so‘zlari bilan bog‘lash orqali o‘quvchi uni yaxlit obraz sifatida eslab qoladi. “Chair” so‘zini esa “chaqaloq o‘tiradigan joy” deb assotsiatsiya qilish mumkin. Shu tarzda so‘z va ma’no o‘rtasida mustahkam aloqa hosil bo‘ladi.
2. Vizual obrazlar yordamida o‘qitish: O‘quvchilarga yangi so‘zlar rasmlar, belgilar yoki piktogrammalar orqali taqdim etiladi. Masalan, “sleep” – yostiq rasmi, “eat” – likopcha, “run” – yugurayotgan odam rasmi. Ko‘rish orqali o‘rganilgan ma’lumot uzoq muddatli xotirada saqlanadi.
3. Qisqa she’rlar va ritmik mnemokodlar: Grammatika qoidalarini oson eslab qolish uchun ritmik jumlalar yoki qisqa she’rlar ishlatiladi. Masalan: He, she, it - takes ‘s’ in it.

Bu kichik mnemokod o‘quvchiga uchinchi shaxs birlikdagi fe’lga “-s” qo‘shilishi qoidasi haqida eslatma bo‘lib xizmat qiladi. Bunday ritmik ifodalar grammatikani yodda saqlashni osonlashtiradi.

4. Hikoya va voqealar orqali o‘rganish: So‘zlar ma’nosini yodlashdan tashqari, ularni kichik hikoyalar tarkibida ishlatish juda samarali. Masalan, “cat”, “mouse”, “milk”, “table” so‘zlarini bir voqea shaklida berish (“The cat drinks milk on the table”) o‘quvchilarga mazmunni yaxshiroq anglash va eslab qolish imkonini beradi.
5. Raqamli mnemotexnika: Bugungi raqamli davrda mobil ilovalar (Anki, Quizlet, Memrise) mnemotexnik prinsiplar asosida ishlab chiqilgan. Bu platformalarda so‘zlar rasmlar, audio, tarjima va testlar bilan birgalikda taklif etiladi. Takrorlash intervali tizimi orqali o‘rganilgan so‘zlar muntazam mustahkamlanadi.
6. Xotira xaritalari (Mind maps): Bu usulda o‘quvchilar so‘zlar va g‘oyalarni tarmoqli shaklda joylashtiradilar. Masalan, “Food” markaziy so‘zidan “fruit”, “meat”, “vegetables”, “drinks” kabi tarmoqlar ajratiladi. Bu usul mantiqiy bog‘lanishlarni yaratib, mavzuni yaxlit ko‘rinishda idrok etishga yordam beradi.
7. Emotsional mnemotexnika: So‘z yoki ibora hissiyot bilan bog‘langanida, u ongda kuchliroq saqlanadi. Masalan, o‘qituvchi “happy” so‘zini ifodalashda o‘quvchilarga tabassum qilishni so‘rasa, bu hissiy aloqa orqali so‘z mustahkam yodda qoladi.

Xulosa qilib aytganda, mnemotexnika ingliz tilini o‘rgatishda o‘quvchilarning yodlash, eslab qolish, nutqni shakllantirish hamda mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantiruvchi samarali metoddir. U o‘quvchi ongida obrazli, hissiy va mantiqiy aloqalarni yaratish orqali bilimni mustahkamlaydi.

Mnemotexnika nafaqat xotirani, balki ijodkorlikni, tafakkurni va muloqot ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. Shu bois, uni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish o‘qitish sifatini yangi bosqichga ko‘taradi. Ingliz tilini o‘rganishda mnemotexnika asosidagi metodlardan foydalanish bugungi ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Atkinson, R. C., & Shiffrin, R. M. (1968). Human Memory: A Proposed System and its Control Processes.
2. Baddeley, A. (1990). Human Memory: Theory and Practice. Oxford University Press.
3. Buzan, T. (2018). The Memory Book. BBC Active.

4. Karimova, D. (2022). “Chet tillarini o‘qitishda mnemotexnika usullarining ahamiyati.” Til va Ta’lim jurnali, №2.
5. Oxford, R. (2003). Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know.
6. Zohidova, M. (2021). “Innovatsion metodlar orqali ingliz tilini o‘qitishning samaradorligi.” Ta’lim va Innovatsiya, №4.